

7. Про хустки/ [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://odyag.ukrsov.kiev.ua/6/-/asset_publisher/Y8ny/content/
8. Стельмащук Г. Г. Традиційні головні убори українців / АН України. Інститут народознавства. – К. : Наук. думка, 1993. – 240 с.

УДК 738.071.1(477.53-22) (092)

Людмила Метка,
*кандидатка історичних наук,
завідувачка науково-дослідного сектора етнографічної керамології
Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному,
завідувачка відділу керамології новітнього часу
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства
НАН України (сел. Опішне Полтавської обл.)*

ВАСИЛЬ ОМЕЛЯНЕНКО: ЕТАПИ ТВОРЧОСТІ

Коротко охарактеризовано етапи творчості майстра глиняної декоративної скульптури Василя Омеляненка.

Ключові слова: Василь Омеляненко, Опішне, глиняна декоративна скульптура.

Омеляненко Василь Онуфрійович (3.08.1925–28.01.2021, Опішне, Полтавщина) – гончар, майстер глиняної іграшки й декоративної скульптури, член Національної Спілки художників України, член Національної Спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської премії імені Данила Щербаківського, лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка.

Василь Омеляненко – легенда вітчизняного гончарства за плечима якого 95 років життя, з них 85 років творчості. Про життєвий і творчий шлях майстра оприлюднено чимало друкованої інформації, відзнято значну кількість відео-сюжетів, мовиться в численних радіопередачах. Його ім'я неодноразово згадується в публікаціях про українське гончарство, загалом, і гончарство селища Опішне, батьківщини гончаря, зокрема. Світлина із зображенням творів Василя Омеляненка ширяться далеко за межами Опішного. Його глиняні «леви», «барани», «коні», «барині», козаки», свічники, куманці іграшки-свистунці впізнавані серед творів інших опішнянських мистців, адже за кілька десятиліть творчої діяльності майстер створив і відшліфував власний стиль. Його твори вражають своєю художньою довершеністю, красою силуету, пластичною

досконалістю ліпленого декору. Кожен із них неповторно оригінальний за художньо-образним змістом, за індивідуально-емоційною виразністю.

Творчий шлях Василя Омеляненка за часовим критерієм можна розділити на 3 періоди.

Перший – (1934 – кінець 1950) ранній період творчості (оптимістичний). Це період зародження й поступового зростання інтересу до гончарства. Початок творчого шляху Василя Омеляненка сягає 1934 року. Саме тоді 9-річний Василь, разом із молодшим братом Петром, розпочав ліпити з глини іграшки. Поступово брати самотужки навчилися виготовляти пустотілі іграшки-свистунці й проколювати їх, аби отримати звук; урізноманітнили асортимент. Перші свистунці Василь і Петро збували місцевим гончарям, який возили їх на продаж разом із своїми виробами. 1938 року Брати почали здавати свою продукцію в місцеву гончарську артіль «Художній керамік». Окрім того вони не полишали виконувати свистунці на замовлення. 1948 року Василь і Петро Омеляненки опанували роботу за гончарним кругом і стали виготовляти вжитковий посуд, а також навчилися облаштовувати горни для випалювання виробів. Брати Омеляненки часто самі видобували глину, готували її до роботи, виготовляли вироби, декорували, випалювали, зналися на тонкощах збуту. Отже, наприкінці першого творчого періоду їм був відомий увесь технологічний процес виготовлення глиняних виробів. Однак, Василь Омеляненко не планував пов'язувати своє подальше життя з роботою на гончарному підприємстві. До цього його змусили реалії життя.

Другий період (кінець 1950–середина 1985) творча зрілість, «заводський період» (реалістичний). У 1950–1985 роках Василь Омеляненко працював у артілі, згодом заводі, «Художній керамік», майстром дитячої іграшки, майстром з виготовлення декоративної скульптури, майстром творчої лабораторії. Роботу розпочав з виготовлення глиняних свистунців, через пів року став робити скульптуру малих форм, а роком пізніше – зооморфну скульптуру. Його роботи стали потрапляти на виставки з другої половини 1950-их років. Особливо бурхлива участь майстра у виставках відзначена кінцем 1960-х – 1970-ми роками. Вироби майстра широко представляли мистецтво України на міжнародних виставках у Бельгії, Канаді, Латвії, Японії, Болгарії, Югославії, Польщі, США, Норвегії, Великобританії та інших країнах світу. Вони зайняли почесні місця в музейних зібраннях України та деяких країн Європи.

Навесні 1971 року Василь Омеляненко став членом Національної спілки художників України. Тоді ж про нього, як про

майстра декоративної скульптури, заговорили й у мистецьких колах, почали згадувати у науково-популярних і наукових статтях, монографіях, альбомах, публікувати вироби в періодиці. Перша відома мені згадка про Василя Омеляненка в місцевій районній газеті датована 1960 роком [3]. Його твори вперше були опубліковані у фотоальбомі «Опішня – Решетилівка» 1972 року [2, с. 11]. 1973 року майстер уперше взяв участь в симпозіумі гончарства, який проходив у гончарному осередку Іванець Воложинського району Мінської області (нині Республіка Білорусь) на місцевому заводі художньої кераміки. 1976 року Омеляненко вперше виступив й у телевізійній передачі про творчість народних майстрів. Проте, чим вище піднімався у своїй творчості майстер, чим більше його відзначало керівництво заводу, тим гостріше він відчував неприязнь і заздрість окремих членів колективу заводу. Утім, психологічне напруження, складні стосунки з колегами спонукали Василя Омеляненка постійно рухатися, ще більше вдосконалюватися. Настрої майстра позначилися й на його творчих роботах. Саме у період між початком 1970-х і початком 1980-х у його творчості з'явилося найбільше динамічних «войовничих» образів. Характерні риси декоративно-скульптурного посуду (фігурного посуду у вигляді тварин) Василя Омеляненка цього періоду, відзначала й мистецтвознавець Леся Данченко назвавши їх *«бентежні, наїжачені, готові кинутися у бійку»* [1, с. 103]. Упродовж другого періоду творчості Василь Омеляненко став справжнім майстром своєї справи, вправним художником, який прагнув свободи творчості.

Третій період творчості Василя Омеляненка (середина 1985–2020) – високоліття, «вільний політ» (романтичний). У серпні 1985 року майстер вийшов на пенсію. Ця подія для нього стала довгоочікуваною щасливою, бо ще працюючи у заводі, майстер мріяв зайнятися улюбленою справою самостійно. Омеляненко нарешті звільнився від виконання щоденної заводської норми й зміг зосередитися тільки на творчості. Він мав усі можливості для роботи вдома: облаштовану відповідно майстерню, гончарний круг, горно для випалювання. Василь Омеляненко став уже відомим. Покупці приїздили за виробами прямо додому, постійно робили замовлення. Починаючи з 1986 року збірка творів майстра формується в заснованому в Опішньому Національному музею-заповіднику українського гончарства. Вона найчисельніша у світі й нараховує більш ніж 600 одиниць збереження. Переважна більшість мистецьких виставок, зокрема тих, де було репрезентовано народну творчість, не обходилася без участі опішнянського майстра

зооморфної скульптури, завдяки чому його вироби (зооморфна скульптура, глиняні іграшки, посуд-монетка тощо) постійно поповнювали колекції багатьох музеїв України та зарубіжних країн. 1997 року під час Першого регіонального симпозіуму глиняної скульптури «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (Опішне). Василь Омеляненко вперше в народному мистецтві звернувся до теми монументальної керамічної скульптури, виготовивши «Українського лева при двох головах», який став своєрідною «візитною карткою» Музею гончарства. Жодна із кількох сотень глиняних скульптур Монументального парку не була так часто представлена у різних друкованих виданнях.

1995 року Василь Омеляненко став лауреатом Всеукраїнської премії імені Данила Щербаківського, 1998 – членом Національної Спілки майстрів народного мистецтва України, 1999 удостоєний високої нагороди в галузі народного, декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва – Державної премії імені Тараса Шевченка. 2007 року Омеляненку було присвоєно звання «Почесний громадянин Зіньківщини». Василь Омеляненко завжди охоче брав участь у різноманітних мистецьких заходах, зокрема виставках, майстер-класах, фестивалях народної творчості, симпозіумах гончарства. Вироби третього, останнього періоду творчості Василя Омеляненка поступово стали більш статичними, спокійнішими, «усміхненішими». Загалом майстер дотримувався відшліфованого десятиліттями власного стилю, проте намагався урізноманітнювати елементи декору своїх виробів. Останній період творчості майстра прикметний формування його романтичного образу, як людини-творця від Бога, необарокового генія, дивотворця опішнянської кераміки. Всесвітнє визнання огорнуло Василя Омеляненка ореолом слави, що, втім, аж ніяк не безпідставно. Адже його творчість є одним із найвидатніших досягнень опішнянського гончарства останньої третини ХХ – початку ХХІ століття, а окремі твори стали своєрідною візитною карткою українського народного мистецтва.

Список використаних джерел та літератури

1. Данченко О. С. Народні майстри / Олена Данченко. – К. : Радянська школа, 1982. – 128 с.
2. Опішня. Решетилівка : Фотоальбом. – К. : Мистецтво, 1972. – 88 с.; іл.
3. Прокопович М. Опішнянські сувеніри /на виставці у Москві // Прапор комунізму. – Опішня, 1960. – 12 листопада. – № 135. – С. 4.